

INFOLIST K ROZŠÍŘENÍ PRÁVOMOCÍ NKÚ

V tomto informačním materiálu naleznete:

- 1) Nástin současné situace
- 2) Akta a argumenty pro rozšíření pravomocí NKÚ na státní a obecní firmy
- 3) Vyjádření významných ekonomů a politiků
- 4) Příklady kauz státních a obecních firem, kde by NKÚ mohl plnit roli nezávislého dohledu

1) Nástin současné situace

- Ústavně-právní výbor schválil v prosinci pozměňovací návrh k novele Ústavy, kterou chce vláda rozšířit pravomoci Nejvyššího kontrolního úřadu. Díky tomuto pozměňovacímu návrhu by nově směl NKÚ kontrolovat také obchodní společnosti ovládané státem či samosprávami (například DPP, ČD, ČEZ, ČEPRO, Český Aeroholding, atp.)
- Druhé čtení však už bylo dvakrát odsunuto z programu schůze. Důvodem je odpor ODS k pozměňovacímu návrhu, podle zdrojů EPS trvá ODS na „kompromisním návrhu“, na kterém se má shodnout vyjednávací koaliční skupina. Jednání však bylo již ze strany ODS nejméně třikrát odsunuto. Nejnovější plánované datum je 21. února.
- Jedná se o změnu ústavy, a ke schválení je proto třeba 120 poslanců. Je tedy potřeba i podpora opozice, k žádnému jednání s opozicí však zatím podle informací EPS nedošlo. (Návrh by měl šanci projít i bez podpory ODS, neboť poslanci ČSSD i KSČM pro něj na výborech hlasovali, TOP09 a VV nicméně trvají na nutnosti koaliční shody).
- Koaliční smlouva z května 2010 s rozšířením pravomocí NKÚ na státní firmy počítala, do programového prohlášení vlády se však už nedostalo – a vláda navrhla pouze rozšíření pravomocí NKÚ na obce a kraje. Po té, co EPS v květnu 2011 uspořádal EPS ve sněmovně seminář k tomuto tématu, prosadili poslanci TOP09 a VV s podporou opozice na ústavně právním výboru pozměňovací návrh.

2) Fakta a argumenty pro rozšíření pravomocí NKÚ na státní a obecní firmy

- Jen 13 z dotyčných firem mělo v roce 2010 obrát 300 miliard – skoro třetinu státního rozpočtu. Z toho 152 miliard putovalo na nákup zboží a služeb. Řada z těchto nákupů byla přitom podle médií o miliardy předražena ve srovnání s běžnou tržní cenou.
- Podle výroční zprávy BIS dochází v těchto firmách k rozsáhlé a systematické manipulaci se zakázkami. "Český organizovaný zločin nejvyšší úrovně ... profituje zejména systematickým obohacováním se na veřejných rozpočtech a firmách se státní majetkovou účastí."
- Kontrola NKÚ v těchto firmách je důležitou součástí vícestupňového systému kontroly, která jako celek může manipulaci s veřejnými zakázkami výrazně zkomplikovat. Doporučují ji mezinárodní standardy (Limská deklarace, článek 23) a patří mezi základní pravomoci nejvyšších kontrolních institucí ve všech sousedních zemích.
- Umožnění kontroly NKÚ v těchto firmách uvádí NERV mezi 12 protikorupčními opatřeními ve svém doporučení z června 2011. „Nová pravomoc NKÚ kontrolovat tyto společnosti je více než nutnost,“ uvádí NERV.
- Není pravda, že by kontrola NKÚ krátila práva minoritních akcionářů ve firmách, kde stát nemá 100% majetkovou účast. V situaci, kdy zpráva BIS hovoří o úzkých vazbách mezi manažery firem a zástupci státu v dozorčích radách, kteří neplní svou kontrolní funkci, mohou být naopak kontroly NKÚ nástojem ke zvýšení efektivity hospodaření, a tím i hodnoty společnosti. Navíc veřejně publikované zprávy NKÚ musí respektovat obchodní tajemství. Nehrozí nám ani mezinárodní arbitráže – alespoň není známo, že by se nějaká konala v zemích, kde jsou kontroly NKÚ v těchto firmách běžné.
- Rozšíření pravomocí NKÚ má smysl, ačkoli vládní novela nepočítá s navýšením rozpočtu NKÚ. Ačkoli

se nedá čekat, že by NKÚ měl kapacitu kontrolovat tyto firmy ve velkém měřítku, náhodné kontroly by měly, jak zdůrazňuje NERV, „minimálně preventivní efekt.“

- Podle informací z NKÚ je úřad připraven kontroly v těchto společnostech vykonávat. Ostatně už dnes vykonává kontroly v tzv. „státních podnicích.“ Pokud by byl zrealizován záměr ministerstva zemědělství převést státní podnik Lesy ČR na stoprocentně vlastněnou akciovou společností, firma by se paradoxně dostala mimo pravomoci NKÚ.

2) Vyjádření ekonomů a politiků k tématu:

- **Miroslav Zámečník**, ekonom, člen NERV

„Rozšíření pravomocí NKÚ tímto směrem je jedna z oblastí, jak zlepšit úroveň správy společností s majetkovou účastí státu a zdůraznil bych i rozšíření kontrolních kompetencí na společnosti spolumávané samosprávou.“

- **Jan Pavel**, ekonom, člen NERV, poradce premiéra

„Pokud se někdo bojí arbitráží minoritních akcionářů, měl by jmenovat příklad země, ve které k něčemu takovému došlo. Kontrola těchto firem ze strany NKÚ je přece běžná v řadě zemí EU.“

- **Karolína Peake**, VV, vicepremiérka pro boj proti korupci, (pátek 17. února 2012): „Posílení kontrolních pravomocí NKÚ o možnost kontrolovat hospodaření právnických osob ve vlastnictví státu, krajů a obcí podporujeme. Je to důležitý bod v rámci boje za zprůhledňování procesů ve veřejné správě. Jednání k tomu proběhne následující úterý a budu v tomto důrazně žádat koaliční partnery o podporu.“

- **Petr Gazdík**, TOP09, předseda poslaneckého klubu

„Považuji kontrolu NKÚ nad firmami se státní účastí za zcela zásadní věc a budu ji proto podporovat i v poslanecké sněmovně.“

- **Zbyněk Stanjura**, ODS, předseda poslaneckého klubu

„Jsem k tomuto návrhu zatím zdrženlivý, protože podle mého názoru není jasné, co s případným nálezem NKÚ bude dělat majitel (valná hromada), nebo statutární orgány (představenstvo či dozorčí rada). Není jasná ani vazba na obchodní zákoník. Zatím nevím, jak budu hlasovat o této možnosti. Rozhodnu se až po debatě na půdě Sněmovny, kde jistě zazní argumenty pro i proti.“

- **Marek Benda** (ODS), ústavně právní výbor

„Nevylučuji to jako dlouhodobou myšlenku a možnost. Ale pokud dnes rozšíříme pravomoci na kraje a obce, bohatě to stačí. Pojdme se podívat, jestli to funguje, a pak se můžeme bavit o tom, jestli je budeme rozšiřovat dál.“

3) Co by mohly osvětlit kontroly NKÚ? Příklady kauz ve státních a obecních firmách

a) kontroverzní zakázky

- **NÁKUP LOKOMOTIV ŠKODA 380, České dráhy, a. s.**

V květnu 2004 si České dráhy objednaly za 2,7 miliardy 20 kusů elektrické třísystemové lokomotiva řady 380 od Škody Plzeň – ačkoli v té době neexistoval ani prototyp dotyčné lokomotivy. Zadávací dokumentace k soutěži se podle pamětníků nápadně shodovala s projektovou dokumentací ze Škodovky. Nejrychlejší lokomotiva světa - o generaci pokročilejší čtyřsystemový Taurus od německé firmy Siemens - zadání nevyhověla. Škoda porazila Siemens, byť cena jedné české lokomotivy (135 milionů korun) je o dost vyšší, než za kolik se dnes prodávají prověřené Taurusy (80 až 100 milionů). Ačkoli Taurus původně nevyhovoval, v roce 2008 si ČD pronajaly 8 Taurusů od rakouských drah. (zdroj EKONOM <http://ekonom.ihned.cz/c1-33176780>)

- **OBNOVA UHELNÝCH ELEKTRÁREN, ČEZ, a.s.**

V roce 2005 ČEZ vypsala výběrové řízení na obnovu uhelné elektrárny Tušimice, jehož vítězům zároveň náležela opce na obnovu uhelné elektrárny Pruněřov II. Druhou nejdražší zakázkou bylo dodání nové turbíny. Zadávací dokumentace požadovala „využití původního základu třítělesové turbíny“ a zachování

„původní koncepce strojovny včetně počtu regeneračních ohříváků a použití turbonapáječky“, což vyřadilo nabídku Siemensu a vítězem se stala Škoda Plzeň, která konstruovala původní turbínu. Podle analýzy společnosti Cityplan, s.r.o. je obnova elektráren o 52% dražší než u podobných projektů v Německu a podle OECD vůbec nejdražší na světě – navzdory tomu, že při všech probíhajících rekonstrukcích elektráren na světě je použita modernější a účinnější technologie než v Tušimicích a Prunéřově.

- **NÁKUP NOVÝCH TRAMVAJÍ, Dopravní podnik hlavního města Prahy, a. s.**

DPP v roce 2005 vypsalo výběrové řízení se lhůtou 60 dní, během této doby tedy museli zájemci vyvinout novou tramvaj splňující podmínky požadované DPP. DPP přitom zakázku předem konzultoval s Výzkumným ústavem kolejových vozidel, jehož majitelem je Škoda Holding. Výběrová komise DPP vybrala jednohlasně Škodu Transportation, a.s. poté, co zbylé dvě nabídky vyřadila pro neúplnost. Cena za metr čtvereční podlahy u nových tramvají Škoda 15T činí cca 1 milion Kč, což je podle srovnání Aktuálně.cz nejvyšší cena z 8 srovnávaných evropských metropolí, které v posledních 6 letech pořizovaly nové tramvaje.

→ další podivné investice: Opencard (DPP), Neograph jízdenky (DPP), nákup hasičských vozů (ČEPRO)

b) prodej majetku

- **PRODEJ PRAŽSKÉHO SÍDLA ČEZ, a. s.**

Své tehdejší sídlo v centru Prahy chtěl ČEZ v r. 2001 prodat za 1,7 miliardy. Krátce po nástupu nového generálního ředitele Martina Romana jej v r. 2004 prodal za 850 milionů podnikateli Pawlovskému, který jej za několik měsíců pronajmul na 20 let pražskému magistrátu za necelých 5 miliard korun.

c) Nedůsledná kontrola ze strany vlastníka

Nejvyšší kontrolní instituce jsou nejvyšším článkem víceúrovňového systému demokratické kontroly – mají tedy kontrolovat i to, zda zástupce vlastníka (u státních firem ministerstva, u obecních většinou Rada města) řádně vykonával svěřená vlastnická práva, mimojiné i kontrolu.

- **AUDIT ČEZu ČEZem.**

Dozorčí rada ČEZ, ministerstvo financí i vláda byly opakovaně seznámeny s indiciemi, že zakázky na obnovu uhelných elektráren jsou zřejmě nevýhodné, a byly vyzývány k provedení auditu. (Audit dokonce neúspěšně požadovali na valné hromadě ČEZ minoritní akcionáři). Vláda a ministerstvo financí se k nařízení auditu rozhoupaly až po té, co MF DNES zveřejnila dokumenty, podle nichž Martin Roman v minulosti spoluvlastnil Škodu Plzeň. Kontrolou však nelogicky pověřily samotný ČEZ a následně si výsledky auditu vůbec nevyžádaly. NKÚ by mohl například prověřovat, zda ministerstvo financí nezanedbalo povinnosti spojené s řádným výkonem vlastnických práv.

Kontakt pro podrobnější informace:

Martin Fadrný, právník EPS

martin.fadrny@eps.cz

775154079